

Helvéth Géza: Új antiklerikalizmus.

Az egyház vallása – írja Tolstoj az emberiséghez intézett kiáltványában – olyan, mint azok a mesterséges betegségek, melyekkel az orvosok oltják be az embereket, hogy az igazi nagy járványtól megkíméljék őket. Az egyház tanításaival beoltott ember örökre elveszti fogékonyságát az igazi vallásossággal szemben.

E gondolat tartalma, mely e szavakat mindenki számára egyformán érthetővé és kötelező értelművé világosítja meg, nem tűrhet félreértést a cselekedetben sem. Ebből a legmélyebb erkölcsi szempontból új erőt merít az egyház ellen folytatott propaganda és elveti azon érzés- és ízlésbeli vagy talán politikai aggályokat, melyek az erkölcsi erők és hatalmak újrafelismerésének idejében

itt is, ott is opportunussá tompítják a szabadgondolat harcokhoz szokott hangját. Amíg a materializmus állott az egyházzal szemben, addig a kereteket kereső erkölcsi érzések, az egységes világfelfogáshoz vonzó vágyódások, a lélek- legfenekén feszülő im-materialis, irrationális törekvések, mind az egyházzal érezhették távoli rokonságot. Az összes egyházak vallásai, a római katolikus pedig leginkább, igaz magból fakadtak.* Kétezer év előtt egy koldus jelent meg a földön. Szokatlanul hangzó és gyakran érthetetlen szavakat beszélt. De a szavak mélyéről felcsillámló értelem megragadta a szegény munkásokból és parti halászokból álló hallgatóságot. Az igazság visszhangra talált a minden emberi lélekben foglaltató igazságban, az elhangzott szó feltartóztatlanul terjedt tovább egyre erősebb és sokszorosabb zengésben. Mikor magához ragadta a hátaimat, ellentmondásba keveredett önmagával, mert nem ismerhetett nagyobb érdeket annak megtartásánál. A hitből dogma, a valóságból abszurdum, az engedelmességből parancs, a türelemből türelmetlenség, a kenyérből kő, a keresztből kard, a világosságból homály lett, a kincsből pénz. A gyertyát véka alá rejtették és disznók elé vették a gyöngyöket. A Petrus sziklája szilárdan áll, de a ház, mely rajta épül, nem az Úr háza többé, mióta palotává nőtte ki magát. A pusztában kísértő ördög lett úr az egyházon, mely eltorzította és eladta az igaz hitet a világi hatalomért. Csak távoli szavak visszhangja, bebalzsamozott érzések, formákba fagyott igazságok emlékeztetnek a kiinduló pontra, mely az eleven lélek valósága volt. De még ez a messziről szűrődő visszfény, kétezer év kódén át derengő világosság is magához vonzotta azokat, kik a materializmusban a maguk számára semmit sem találhattak, lévén a materializmus egyoldalúan elgondolt a tudományos megismerő számára fiatalosan könnyelmű, tapasztalatlan, majdnem szükszerűen félreértéshez vezető hitvallás.

A helyzet megváltozott. Ma a történelem távlatából költői rokonszenvnél többet nem érezhetünk a Büchnerek szellemes anyagiassága iránt és meg kell tagadnunk minden újfajta materializmust, mely a régi nemes szavakból az emberi érdekek könyörtelen és kizsákmányoló rendszerét akarja felépíteni – kivetköztetve azt minden rejtett idealizmusból. Ma újra az ideálok világát éljük, a szellemek feltámadtak. Soha világ úgy nem szomjazott jóság, szeretet, tisztesség után, mint a mai. A szertelen meggyőződés hatalma soha oly nyilvánvaló és annyira áhított is nem volt, mint ma, Soha annyira nem tudtuk, hogy nemcsak kenyérből él az ember, mint mikor ezt a kenyeret már-már egymás szájából akartuk kivenni. A háborúság világa után a békeség világát kívánjuk, a lelki békeségét, a harmóniáét, mely az egyetlen biztosíték a »rationális«, »elkerülhetetlen« háborúskodás ellen. A lélek felismerte hatalmát és élni akar; mondhatatlan vágyódások vonzák az emberiséget a szellemi élet felé.

* Tolstoj: Evangélium.

Ezért ma kétszeresen fontos, hogy ott keressük az igazságot, ahol azt meg is találhatjuk, hogy a hamisat a maga nerén hamisnak nevezzük. Hogy az utat keresők számára az igaz utat jelezzük, a hamis útjelzőket pedig letördeljük. Igaz és teljes vallást akarunk, olyant, amely van és amely igaz és nem olyant, amelyben csak hinni lehet. Meg akarjuk menteni azokat, akiket megbűvölt az egyházuk vallása és megvédeni azok lelkét is, akiket távol tart az igazi forrástól. Mert az egyház dogmáinak labirintusában eltéved az igazság, kifárad a hit, megbénul a szeretet. A Jézus kristálytisztá érzérendszeréből, az *áttetsző* forrásból zavaros tavat gyűjtött az egyház, amelyben halászni lehet, de fürdeni nem. Ne felejtjük el: a katolikus vallásból a mai világrend megokolása lett, mely mindent úgy hagy jóvá és úgy igazol, – háborústól is, – ahogyan van. Az egymás fölé épített osztályok és rendek, felkent uralkodók, hadseregek és törvényszékek egy világi hatalmú isten létezésén alapulnak. Az egyház rendszere, a mai hatalom rendszere – és aki ez ellen fordul, az egyházak atyaistenével találja magát szemben. Aki áthatva az igaz emberszeretettől, javítani akarna embertársai sorsán, a hatalmasok istenével kerül összeütközésbe, aki a jó utáni sóvárgástól hajtva törekszik előre, az megfeneklik az egyház, tanításaiban, elvész a hazugságok lidércmezejében, hamis cégér által odacsábítva és magára hagyatva. Aki megundorodva az emberek rosszaságától és rövidlátó önzésétől, az érzés hatalmában keres megváltást a maga számára és segítséget társainak, az belebotlik az egyház hálójába, mely ahhoz a világhoz köti őt, melyből menekülni akart. Föl kell világosan ismerni a helyzetet; az idealizmus nevében szabad-e túrni, hogy az egyház a maga hatalmi céljaira, (melyek a mai hatalmon alapuló világrend céljai,) kisajátítson minden idealizmust, hogy hamis pénzével fizesse ki azokat, kik megtévesztve, nála keresték a nélkülözhetetlenek fölismert igazi értékeket? Vájjon magukra hagyhatjuk-e a jóhiszeműeket – talán finomságból – kik az egyház ellentmondásaiba bonyolódva, a csüggedéshez állanak közel, mert azt hiszik: nincs tovább? Diszkrétan haladjunk-e el az eredő quia abszurdum magánmeggyőződése mellett, noha tudjuk, hogy az igazi hitben semmi abszurdum nincs – csak abban a türelemben, mellyel a mai világrend isteni eredetében hiszünk? Sokan vannak a jók és alz igazak közül az egyház táborában, – még ott is jók és igazak – de ok-e ez arra, hogy kíméletesek legyünk a hamis tanításokkal szemben? Nem-e annál inkább kell disztingválunk jó és rossz között, mert a kettő összekeveredett egymással? Az emberszeretet vallása újra terjed; ne engedjük magunkat beoltani ellene. Ma fogékonyak a lelkek és jobb érzések ébrednek az emberségben. Meg kell jelölnünk az egyház mérgezett kútjait, hogy akik inni akarnak, tiszta vízhez juthassanak.

A tömegek nem hajlandók nagyravágyó politikusok kedvéért ágyúüteléknek felhasználtatni magukat.

Tisza István gróf.